«Η γενιά των χαϊδεμένων»

Γράφει ο **Σαράντος Καργάκος** (Ιστορικός - Συγγραφέας)

«Στους νέους πρέπει να διδάσκουμε μόνο το καλό· το κακό το μαθαίνουν μόνοι τους»
(ΡΟΥΛΛΩ)

Οι γιατροί δίνουν μεγάλη σημασία στο «ιστορικό» του ασθενή, για να κάνουν σωστή διάγνωση. Άρα και για τη «διάγνωση» της προσωπικότητας ενός ανθρώπου πρέπει ν' ανατρέξουμε στο «ιστορικό» της παιδικής του ηλικίας. Ο Φρόυντ μάλιστα δίδασκε ότι ο χαρακτήρας και οι αντιδράσεις του ανθρώπου καθορίζονται από τα ερεθίσματα της νηπιακής ηλικίας. Αυτό δείχνει πόσο τα παιδικά χρόνια καθορίζουν σημαντικά την εξέλιξη του ανθρώπου.

Τα τελευταία χρόνια επίσημοι και ανεπίσημοι φορείς δείχνουν να έχουν αντιληφθεί τα παραπάνω και αναπτύσσουν μια πλούσια δραστηριότητα για το παιδί χωρίς αυτό να σημαίνει πως έχουν κάνει πλουσιότερο συναισθηματικά το παιδί. Συγκεκριμένα, το 1979 είχε ανακηρυχθεί «Έτος Παιδιού». Παρ' όλα αυτά «η Αυτού Μεγαλειότης το Παιδί» οδηγείται συχνά σαν ένας δεύτερος Λουδοβίκος 16ος στην γκιλοτίνα. Ο ξυλοδαρμός δεν έχει παύσει να είναι «θεσμός». Μπορεί το ξύλο να βγήκε από τον παράδεισο άλλ' αυτό δεν είναι λόγος να στείλουμε το παιδί στον παράδεισο.

Ο σύγχρονος κόσμος είναι υποκριτικός. Παντού κυριαρχεί το σύνθημα «τα πάντα για το παιδί». Όλα γίνονται για το παιδί αλλά χωρίς το παιδί. Η σωστή αντιμετώπιση του παιδιού είναι εύκολο να λέγεται˙ δύσκολο όμως να γίνεται και να δίνεται. Η κοινωνία αντιμετωπίζει το παιδί σαν μικρό άγνωστο. Κι οι γονείς είναι για το παιδί οι «αγαπημένοι γνωστοί άγνωστοι». Το παιδί στο σύγχρονο κόσμο ή καλύτερα στη σύγχρονη μοναξιά είναι μοναχό του. Του λείπει η σιγουριά. Θα ήταν σωστότερο, λοιπόν, αυτά που ονομάζουμε χαϊδεμένα παιδιά να τα λέγαμε **«παιδιά της αβεβαιότητας»**.

Σε μια πρόσφατη έκθεση παιδικής ζωγραφικής τα παιδιά είχαν ζωγραφίσει τα σπίτια χωρίς πόρτες και παράθυρα. Το μήνυμα είναι σαφές: Το σπίτι λειτουργεί σαν φυλακή. Το αδιαμόρφωτο συναισθηματικά παιδί ζει σε πολιτείες που δεν αναπνέουν, γιατί τις έπνιξε ο ζήλος των οικοπεδοφάγων και των εργολάβων. Η σύγχρονη οικιστική το συνθλίβει ψυχικά, εγκλωβίζει τη ζωτικότητα και υπονομεύει την καλαισθησία του. Απροσάρμοστο στο άξενο περιβάλλον των

πόλεων, αποδέχεται σταδιακά το καθεστώς της οικιστικής ασχήμιας και υποδουλώνεται στη γεωμετρημένη σκλαβιά του διαμερίσματος.

Η πολυκατοικία είναι ένα στατικό συγκρότημα, νεκρή κατασκευή, έκφραση ψυχρής αριθμητικής· όχι ευαισθησίας. Δεν επιτρέπει ατμόσφαιρα οικειότητας, ασφάλειας, συνέχειας, ζεστασιάς. Δεν επιτρέπει αναμνήσεις. Η περιοδική στάθμευση αρνείται συναισθηματικούς δεσμούς και σκοτώνει κάθε ικμάδα τρυφερότητας για το σπίτι, που τελικά αποτελεί κέντρο διερχομένων. Το παιχνίδι, η κίνηση, η ελεύθερη δραστηριότητα είναι απαγορευμένα και το ανήσυχο παιδικό βλέμμα δεν μπορεί να βρει ορίζοντες πέρα από τους τέσσερις εχθρικούς τοίχους που το περικυκλώνουν. Αυτή η «μοντέρνα» οικιστική διαμορφώνει ανθρώπους όχι μόνο χωρίς επικοινωνία, χωρίς αίσθηση του ωραίου, χωρίς ελεύθερα ανεπτυγμένη σκέψη, χωρίς ευαισθησία αλλά και χωρίς παιδική ηλικία.

Μια από τις πρώτες συμβουλές που δέχεται το παιδί είναι το «μην ανοίγεις την πόρτα» και «μη μιλάς σε αγνώστους». Έτσι για λόγους ασφαλείας καλλιεργείται στο παιδί το πλέγμα της καχυποψίας. Τα απανωτά «μη» το κάνουν να αισθάνεται πως είναι συνεχώς «outoforder» (= εκτός σειράς, εξαίρεση). Κινείται μέσα σ' έναν κόσμο που ζει σε κατάσταση συναγερμού, που προσέχει τα νώτα του και συνεχώς ετοιμάζεται ν' αμυνθεί, ν' αντιμετωπίσει τον αιφνιδιασμό· σ' έναν κόσμο που δεν ευνοεί το πλάσιμο του παραμυθιού. Η «χώρα των Θαυμάτων» είναι σήμερα άγνωστη για το παιδί, που ακούει παραμύθια από κασέτες και που βίαια αποκόπτεται από τον ευαίσθητο και άδολο κόσμο του, για να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα της βίας, που αναπτύσσουν μέσα του τη φοβία και την καχυποψία.

Ένα από τα σημαντικότερα μέσα για το σωστό εκκοινωνισμό του παιδιού είναι το σχολείο, που σήμερα τουλάχιστο λειτουργεί ως προγυμναστήριο ημιμαθών και κυρίως απαθών ατόμων. Η παρεχόμενη σήμερα παιδεία **άλλο είναι, άλλο δείχνει ότι είναι κι άλλο θέλει.** Το παιδί αποτελεί γι' αυτή ένα «κτήμα» που πρέπει να χωριστεί, ένα κομπιούτερ, που πρέπει να προγραμματιστεί. Από τα πρώτα του χρόνια εγκλωβίζεται μέσα σε συμπαγή και αμετακίνητα «δεδομένα», αγωνίζεται και αγωνιά ν' αποκτήσει το σχήμα που θέλουν οι άλλοι ν' αποκτήσει. Ο σύγχρονος κόσμος ακολουθώντας την «αρχή της αδράνειας» προετοιμάζει μέσω του σχολείου άτομα, που να είναι «ικανά» να μην τον αλλάξουν.

Πέρ' από αυτό το σχολείο καλλιεργεί το βαθμολογικό πρωταθλητισμό, προωθώντας μιαν αντίληψη ότι δικαιώματα στη ζωή έχουν μόνον οι «άριστοι». Οι διαγωνισμοί έχουν γίνει αμείλικτοι ανταγωνισμοί. Ένα δεκαπεντάχρονο παιδί αυτοκτόνησε πρόσφατα, γιατί πήρε μικρούς βαθμούς στο πρώτο τρίμηνο. Ήθελε να είναι κι αυτό άριστο· δεν το μπόρεσε κι **απέρριψε τον εαυτό του.** Όμως οι χαμηλοί βαθμοί του νεαρού αυτόχειρα βαθμολογούν την ευαισθησία μας απέναντι στο παιδί. Η παιδεία μας αυτή τη στιγμή βρίσκεται στο τιμητικό επίπεδο του «αίσχους». Θερμομετρεί με αναχρονιστικά συστήματα τις μνημονικές ικανότητες του παιδιού αλλ' ο κόσμος της ψυχής παραμένει terraincognita(= άγνωστη γη). Τι νόημα έχει να διδάσκουμε ψυχολογία, όταν σε κανένα —υποθέτω— σχολείο δεν υπάρχει φροντίδα να σχηματισθεί το ψυχολογικό πορτραίτο του μαθητή;

Την παθητική παιδεία ακολουθεί η παθητική διασκέδαση. Η αντιπνευματική στάση της κοινωνίας μας δεν ωθεί, δεν ξέρει να ωθεί το παιδί στην ψυχαγωγία του καλού βιβλίου, της ωραίας μουσικής, του ευγενούς θεάματος. Τον ελεύθερο χρόνο απορροφά το ηλεκτρονικό παιχνίδι, τα αποπροσανατολιστικά «κόμικς» και κυρίως η τηλεόραση. Όλα αυτά εμφυσούν στο παιδί μια νοσηρή νοοτροπία, ώστε να υιοθετεί ένθετες συμπεριφορές και να διαμορφώνει μια στάση ζωής σύμφωνη με τα μαζικά πρότυπα. Η διαφημιστική τακτική τού «πάρ' τα όλα» διαμορφώνει στο παιδί τη νοοτροπία τού «τα θέλω όλα». Ας προσθέσουμε ακόμη και τα φαινόμενα της οπτικής βίας, **που κάνουν το σημερινό μας βλαστάρι αύριο να γίνεται αγκάθι.**

Εξάλλου, η κρίση της οικογένειας, που αισθητοποιείται με τον προοδευτικά αυξανόμενο αριθμό διαζυγίων και άτυπων συμβιώσεων, εμποδίζει την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. **Για πολλούς**

γονείς τα παιδιά είναι ένας επιπλέον λογαριασμός στα έξοδά τους. Η φροντίδα μας για το παιδί μοιάζει σε πολλά με τον οικοδομικό οργασμό που κατέστρεψε την Αθήνα. Οι γονείς προσφέρουν στο παιδί πολλά από την τσέπη τους αλλ' ελάχιστα από την αγάπη τους και το χρόνο τους. Άλλοι πάλι στα πλαίσια της υπερπροστασίας, που ακμάζει, προσφέρουν στο παιδί «μασημένη τροφή».

Όμως, η χειρότερη περίπτωση είναι άλλη: κάποιοι γονείς μεταφέρουν στα παιδιά τα προσωπικά τους πλέγματα. **Θέλουν να τα κάνουν αυτό που δεν έγιναν οι ίδιοι.** Μοχθούν να προσαρμόσουν το παιδί στα σχέδια και τις φιλοδοξίες τους. Έτσι δεν του δίνουν την άνεση της προσωπικής επιλογής. Μπορεί να πάσχουν να του εξασφαλίσουν ένα «σίγουρο» αύριο αλλ' αδιαφορούν για το παρόν που νοσεί. **Οι σημερινοί γονείς δεν βρίσκουν το σωστό τρόπο ν' αγαπήσουν το παιδί τους.** Η προσπάθειά τους να το εκβιάσουν να δεχθεί τα δικά τους πρότυπα, ν' ανταποκριθεί στις δικές τους «μεγάλες προσδοκίες», διαμορφώνει τελικά παιδιά χωρίς αυτόνομο «εγώ», **παιδιά - ψυχικές αποικίες των γονέων.**

Οι γονείς έχουν το «προνόμιο» να είναι μεγαλύτεροι. Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να κάνουν τα παιδιά τους μεγαλύτερα· όχι μικρότερα, δηλαδή αντίγραφά τους. Κάποτε τα παιδιά θα δυσανασχετήσουν και θα επαναστατήσουν. Αυτό ως ένα βαθμό εξηγεί και το κοινωνικό μίσος που διαποτίζει πολλούς νέους της εποχής μας. Αισθάνονται την ανάγκη ν' αποτινάξουν το ζυγό της συμβατικότητας που τους έχει επιβληθεί. Και πρώτα στρέφονται κατά των γονιών τους. Η μάνα είναι αυτή που δέχεται τα πρώτα πλήγματα. *«Τα παιδιά μικρά πατάνε της μάνας την κοιλιά· μεγάλα πατάνε της μάνας την καρδιά».* Ποτέ ο λόγος αυτός δεν είχε τόσο ισχύ όσο στην εποχή μας.

Επιπλέον, η ηθική ατμόσφαιρα σήμερα είναι εξαιρετικά μολυσμένη. Όσο μπροστά είμαστε τεχνολογικά, τόσο πίσω είμαστε ηθικά. Κι αφού το παιδί είναι δύσκολο να μυηθεί στην τεχνολογία, προσπαθεί να μυηθεί στην εύκολη ηθική του καιρού και εύκολα το πετυχαίνει. Άλλωστε έχει σ' αυτό και την «ηθική» ενίσχυση της κοινωνίας, που το μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει τη ζωή σαν κερδοσκοπικό παιχνίδι. Τα παιδιά βιώνουν το ηθικό κενό, βλέπουν την κατολίσθηση των αξιών, την πολιτική ανευθυνότητα, την κατάρριψη των ιδεωδών. Δεν τους προσφέρονται ιδανικά, που θα σταθούν σαν εσωτερικά υποστυλώματα. Δεν υπάρχει τίποτα για να πιστέψουν. Η πολιτική τα έχει απογοητεύσει. Μένουν μόνο οι αθλητικές φατρίες, που δίνουν τον τόνο στον κοινωνικό μας χώρο.

Από τη στιγμή που ο νεανικός ενθουσιασμός εμφιαλώνεται στα γήπεδα, η αλλοτρίωση έχει συντελεστεί. Η σύμβαση που ανέχονται, αποδέχονται και παραδέχονται σε τόσο κρίσιμη ηλικία, αλλοιώνει τον ψυχισμό τους. Αναγκαστικά, εφόσον οι «μοντέρνοι καιροί» αποκρούουν την ευαισθησία και την τρυφερότητα, χάνουν τον εαυτό τους κι αποκτούν έναν άλλο, μεταλλαγμένο και υποταγμένο, σύμφωνο με τις τάσεις και τις στάσεις της εξελιγμένης κοινωνίας, που σε κάποιες περιπτώσεις εκδηλώνει τα ανθρωπιστικά της αισθήματα περισσότερο στα ζώα παρά στα παιδιά. Η τραγική θέση που κατέχει το απίστευτα αδικημένο και πεινασμένο παιδί του Τρίτου Κόσμου αποτελεί νωπό πάντα στίγμα στο μέτωπο της πολιτισμένης κοινωνίας μας. Οι κάρτες της UNISEFδεν αρκούν να την εξιλεώσουν.

Ωστόσο, παρόλο που αντιμετωπίζεται -εκούσια ή ακούσια—εχθρικά από το σύγχρονο κόσμο, το παιδί είναι ο κρίκος που μας συνδέει με το μέλλον. Είναι η προέκτασή μας στο αύριο που έρχεται. Μια κοινωνία μπορεί εύκολα να βαθμολογηθεί από τη θέση που προσφέρει στο παιδί. **Όποια κοινωνία φροντίσει την ανατολή του ανθρώπου, θ' αποφύγει τη δύση του πολιτισμού της.** Το παιδί αποτελεί το ζωτικότερο κεφάλαιο της κοινωνίας, μια κι είναι μονάδα που εξελίσσεται και ανελίσσεται, που έχει την προοπτική και τη δύναμη —όταν του δοθεί η ευκαιρία— ν' αλλάξει προς το καλύτερο τη ροή των πραγμάτων. Ο Χριστός είχε πει ότι για να κερδηθεί η βασιλεία των ουρανών, θα πρέπει ο κάθε άνθρωπος να γίνει παιδί. Αλλ' η παιδική αγνότητα είναι μέσο όχι μόνο για τη μεταθανάτια σωτηρία των ανθρώπων αλλά και για την επίγεια. Βέβαια δε φιλοδοξούμε να δημιουργήσουμε μια κοινωνία αγγέλων. Τούτο, ωστόσο ας φροντίσουμε: **αν δεν μπορέσουμε να κάνουμε τα παιδιά μας αγγέλους, τουλάχιστον ας μην τα κάνουμε δαίμονες.**

Η ζωή, είπε κάποιος θυμόσοφος, μοιάζει με κρεμμύδι, που όσο το ξεφλουδίζει κανείς, τόσο περισσότερο δακρύζουν τα μάτια του. Και στο πέλαγος της ζωής, όσο βαθύτερα ξανοίγεται κανείς, τόσο οι θύελλες γίνονται σφοδρότερες, ο πόνος πικρότερος και τα δάκρυα περισσότερα. Δεν ωφελεί να κρύβουμε από το παιδί τις δυσκολίες. Όσο περισσότερο ενημερωμένο και κατατοπισμένο, τόσο περισσότερο προετοιμασμένο θα είναι για ν' αντιμετωπίσει τις θύελλες που ασφαλώς κάποτε θα το πλήξουν. **Το παιδί είμαστε εμείς που ταξιδεύουμε στο μέλλον, ακόμη κι όταν δε θα υπάρχουμε.** Ας μην καμαρώνουμε για τους προγόνους μας. Αν αξίζει να καμαρώνει κάποιος είναι για τους απογόνους του. *«Να νοιαζόμαστε όχι για το ποιος ήταν ο παππούς μας, αλλά για το ποιος θα είναι ο εγγονός μας»,* δίδασκε ο Αβραάμ Λίνκολν.

Ο καινούργιος κόσμος, ο όμορφος όπως τα παιδικά όνειρα, ο χαρούμενος όπως το παιδικό γέλιο, θα έρθει μόνο αν έρθει το καινούργιο παιδί. Τα σύγχρονα παιδιά που με κολλημένα τα πρόσωπά τους στα τζάμια των πολυκατοικιών γίνονται μάρτυρες μιας εφιαλτικής πραγματικότητας, δεν είναι δυνατό ν' αποτελέσουν τον αυριανό ακέραιο πολίτη, που θα στηρίξει μια υγιή κοινωνία. Συνειδητά ή ασυνείδητα η σημερινή κοινωνία δημιουργεί ανθρώπους ανίκανους να δώσουν και να δοθούν. Ανθρώπους, που χωρίς καμιά βεβαιότητα, χωρίς ένα «γιατί» της ζωής, θα μείνουν με το οδυνηρό «απωθημένο»,πως δηλαδή κάποιοι, κάπως, κάποτε τους έκλεψαν τα παιδικά τους χρόνια.

Σήμερα χάρη στην πρόοδο της παιδοψυχολογίας μάθαμε πολλά για το παιδί. Ξέρουμε τις ανάγκες και τα προβλήματά του. Ίσως να κάνουμε πολύ περισσότερα απ' όσο πρέπει για το παιδί. Ένα μόνο δεν ξέρουμε: πώς να ζήσουμε. Κι αφού δεν το ξέρουμε, δεν μπορούμε και να το διδάξουμε στο παιδί. Στην παλιά Ινδία οι γέροντες σοφοί λένε: *« Έρχεσαι στον κόσμο κλαίγοντας, ενώ γύρω σου γελάνε. Προσπάθησε να ζήσεις έτσι, ώστε να φύγεις από τον κόσμο χαμογελώντας, ενώ οι άλλοι γύρω σου θα κλαίνε».*

19.12.1988

Πηγή: www.sarantoskargakos.gr/